

«КОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА» В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КНР

У статті здійснена спроба аналізу «корейської проблеми» як детермінуючого чинника зовнішньополітичної стратегії КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні в постбіполярний період.

Ключові слова: «корейська проблема», зовнішня політика, Азійсько-Тихоокеанський регіон, постбіполярний період.

В статье осуществлена попытка анализа «корейской проблемы» как детерминирующего фактора внешнеполитической стратегии КНР в Азиатско-Тихоокеанском регионе в постбиполярный период.

Ключевые слова: «корейская проблема», внешняя политика, Азиатско-Тихоокеанский регион, постбиполярный период.

The article analyses «the Korean problem» as the determined factor of the People's Republic of China (PRC) foreign policy in Asian-Pacific Region during postbipolar epoch

Key words: «the Korean problem», foreign policy, Asian-Pacific Region, postbipolar epoch.

Геополітичне положення Корейського півострова як у минулому, так і на сьогодні залишається виключно важливим. Пояснюється це тим, що ситуація на півострові і тенденції його розвитку тією чи іншою мірою торкаються інтересів сусідніх держав і світової спільноти в цілому.

Відповідно до цього основними завданнями даної розвідки є:

- 1) визначити детермінуючі фактори зовнішньополітичної стратегії КНР щодо корейської проблеми;
- 2) структурувати складові зовнішньополітичного курсу Китаю на початку ХХІ ст. щодо варіантів та моделей врегулювання кризи навколо ядерної програми КНДР;
- 3) спрогнозувати сценарії щодо можливості використання радикальних методів Пекіном з метою врегулювання проблеми об'єднання двох корейських держав.

Дослідження регіональних конфліктів в умовах глобалізації є складовою частиною системно-аналітичних розвідок вітчизняних науковців С. Шергіна, О. Войтовича, Н. Франчук, І.С. Погорелової, Є.Є. Камінського, Б.М. Гончара. Вивчення сучасних проблем Корейського півострова є важливим напрямком дослідження російських науковців. Так, у працях В. Давидова, В. Денисова, В. Михеева, А. Торкунова приділено особливу увагу ядерній програмі КНДР. Конфліктогенна сфера

взаємовідносин центросилових держав АТР з проблеми об'єднання Кореї представлені монографічними працями І. Горелого. На основі ґрунтовної джерельної бази простежений розвиток політичного процесу в АТР у 1945-1995 рр., а американсько-корейські відносини розглянуті в загальному азійсько-тихоокеанському контексті в наукових розвідках А.Д. Богатурова. Серед робіт сучасних американських політологів певний інтерес становлять роботи Г. Кіссінджера, П. Шнайдера, М. Абрамовича, які посвячені східно-азійській політиці США в постбіполярний період і торкаються корейського питання. В роботах південнокорейських авторів Кім Єн Хе і Кім Юн Дука досліджуються відносини між США і РК, особлива увага приділена трансформації їх двостороннього союзу.

На сучасному етапі правовим підґрунтям взаємовідносин КНР – КНДР є Договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу, укладений 11 липня 1961 р. У відповідності з цим договором, Китай зобов'язується надати військову допомогу Пхеньяну у випадку військової агресії проти нього [1, с. 21].

Разом з тим розпад СРСР і кардинальні зміни у світового міжнародного устрою спричинили кореляцію підходів КНР щодо проблеми корейського урегулювання. Це знайшло своє відображення у встановленні дипломатичних відносин у 1992 р.

між Китайською Народною Республікою та Республікою Корея. Пекін здійснив кроки в бік подолання елемента нерівноваги у відносинах з Сеулом, у результаті його політика на Корейському півострові почала еволюціонувати в напрямку партнерства. Починаючи з 90-х років ХХ ст. відносини між КНР і РК поступово з економічної сфери почали розповсюджуватись на сферу політичну і безпекову. Це мало вирішальне значення у процесі перетворення Китаєм його особливих відносин з КНДР, які ґрунтувались на революційних та ідеологічних основах, і перетворення їх в усталені в міжнародній практиці міждержавні відносини, які ґрунтуються на інтересах країн і взаємному сприянні [2, с. 29-30].

Американські і російські фахівці-міжнародники стверджують, що для КНР поняття «корейський виклик» полягає:

- в можливості переростання кризи щодо ядерної програми КНДР у військовий конфлікт на Корейському півострові, до якого Китай внаслідок договірних може бути залученим;
- в гуманітарній катастрофі внаслідок колапсу режиму Північної Кореї [3, с. 134].

Зміст «корейської проблеми» полягає в конфлікті інтересів КНДР і США, КНР і США. В епоху глобалізації зіткнення цих інтересів набуло нового характеру і масштабів – інтернаціоналізованого локально-регіонального конфлікту, оскільки підходи світового співтовариства до «корейської проблеми» значно відрізняються від підходів часів «холодної війни». Зокрема, після розпаду світової системи соціалізму стало зрозуміло, що ніхто з колишніх союзників Північної Кореї (КНР і РФ) не буде захищати КНДР виключно з ідейно-політичних міркувань.

Реалії регіонального політичного процесу на початку ХХІ ст. засвідчують якісно нову роль Пекіна в регіональній системі міждержавної взаємодії, яка, насамперед, полягає в посиленні як співробітництва, так і суперництва КНР зі США, Японією, Росією і Республікою Корея щодо забезпечення безпеки на Корейському півострові і в Північно-Східній Азії в цілому. Після закінчення війни в Іраку саме КНДР стала тим геополітичним місцем, де КНР і США почали розбудову лінії на взаємодію з розв'язання регіональних проблем. Трьохсторонні переговори КНР – КНДР – США, які розпочалися в Пекіні, а згодом переросли в шестисторонній формат (за участі РФ, Японії і РК), показали готовність Пекіна вже не лише виступати на захист «північнокорейського соціалізму», але і співробітничати з Вашингтоном з такої гострої проблеми, як ядерне нерозповсюдження. Завдяки активній посередницькій і конструктивній ролі китайської дипломатії в Пекіні було проведено 5 раундів шестисторонніх переговорів (за участі КНДР, США, КНР, РФ, РК і Японії) щодо врегулювання північнокорейської ядерної проблеми.

Набуття ж КНДР статусу держави, яка володіє ядерною зброєю матиме істотні дестабілізуючі чинники для глобальної і регіональної безпеки:

по-перше, збільшується вірогідність силового розв'язання «ядерної кризи» КНДР; по-друге, знижується рівень стратегічної стабільності як на Корейському півострові, так і в АТР загалом; по-третє, в Північно-Східній Азії цілком вірогідно може розпочатися процес «ядерного доміно». Одночасно Японія, РК і Тайвань інтенсифікують свої зусилля зі створення в співробітництві зі США системи ПРО, а Вашингтон активізує діяльність щодо захисту власної території і своїх союзників від ракетно-ядерної загрози. Змушені будуть нарощувати зусилля в ракетно-ядерній сфері і КНР з РФ, що неминуче викличе новий виток гонки озброєнь у регіоні; по-четверте, набуття КНДР ядерної зброї і можливість поширення процесу «ядерного доміно» в Північно-Східній Азії призведе до фактичного краху Договору про нерозповсюдження ядерної зброї.

Отже, ядерна програма КНДР і неврегульованість «корейської проблеми» в цілому є істотною загрозою національній безпеці КНР. Володіння КНДР ядерною зброєю порушує режим нерозповсюдження і створює зону ядерної нестабільності на кордонах КНР. У випадку військового конфлікту, Китай «зв'язаний» зобов'язаннями щодо захисту КНДР згідно з Договором 1961 р., може потрапити у складну політичну ситуацію. Для Пекіна зміст «корейської загрози» полягає в переростанні кризи навколо ядерної програми КНДР у військовий конфлікт на Корейському півострові, до якого Китай внаслідок договірних зобов'язань може бути залученим, або опиниться перед необхідністю ліквідації гуманітарної катастрофи внаслідок розпаду режиму Північної Кореї. Обидва сценарії є неприйнятними для Китаю. У випадку гуманітарної катастрофи в КНДР під загрозою опиниться соціальна стабільність Північно-Східного Китаю, що обернеться значними матеріальними витратами і вимагатиме суттєвих зусиль на відновлення стабільності в цьому районі.

Таким чином, збройний конфлікт на Корейському півострові поставить Китай у вкрай складне положення. Виконання зобов'язань перед КНДР може виштовхнути КНР «на інший бік барикад» з самими важкими економічними і політичними наслідками і створить до того ж загрозу китайській політичній системі. Відмова від зобов'язань перед КНДР (що є економічно і політично більш вигідним кроком) цілком реально може негативно вплинути на міжнародну репутацію Китаю. Тому, для Пекіна «корейський виклик» полягає, по-перше, в тому, наскільки Китаю вдасться попередити негативний для нього варіант розвитку подій на Корейському півострові, а по-друге, в тому, як він зуміє скористатися корейською кризою для посилення власних глобальних і регіональних позицій.

Вплив китайської політики на проблему об'єднання Кореї величезний. Ще у 1970-х роках південнокорейський вчений Кім Джон Єб зазначав: «Такі фундаментальні та близькі відносини між Кореєю та комуністичним Китаєм стали серйозними із зростанням їх сили, що без врахування цих

відносин цілком неможливо думати про проблему об'єднання Кореї» [4, с. 11].

Підкреслюючи значимість Кореї для Китаю, американський вчений Д. Барнетт писав у своїй праці «Китай та великі держави у східній Азії», що «Пекін розглядає Корею як незалежну, але ще поділену державу, яка має особливі історичні та стратегічні зв'язки з Китаєм.. Сьогодні пекінські лідери вбачають в Кореї арену, де змагання великих держав може викликати конфлікти, небезпечні для Китаю... Історія переконує китайських лідерів, що необхідно зберегти Північну Корею як буфер та перешкоджати встановленню над нею будь-якого контролю, ворожого Китаю» [5, с. 141-142].

Офіційно проголошена зовнішня політика Китаю базується на принципах невтручання у внутрішні справи інших держав, підтримка миру та політика дозованого прагматизму. Таку політику проводить Китай і відносно корейської проблеми. Це багато в чому пов'язано з відповідними змінами у зовнішньополітичній орієнтації і зокрема у зв'язку зі зближенням з капіталістичними державами.

До 1970-х років Китай прагнув закріпити раніше досягнуте зближення з КНДР та ще більше відірвати КНДР від соціалістичних країн, у тому числі і від СРСР, розглядаючи КНДР як свого єдиного вірного союзника в Азії, а тому керівники КНР всіляко підтримували ідеологію культу особистості і націоналістичні амбіції в Північній Кореї. Наприкінці 1970-х років Пекін почав проводити дещо іншу політику – притримування антиамериканської та антияпонської політики. Китай вже не підштовхував Пхеньян до прямого військового конфлікту з Південною Кореєю та схилив Кім Ир Сена до гнучкішої лінії, розрахованої на багатоступінчастий підхід у вирішенні проблеми об'єднання країни.

Разом з тим змінювався курс Пекіна і відносно Південної Кореї. Пекін все більше схилився до контакту та економічного співробітництва з Республікою Корея.

Однак при цьому Китай, на думку багатьох політологів, прагнув зберегти та зміцнити свій вплив у Північній Кореї та домінувати на Корейському півострові, не допускаючи іншого переважаючого впливу.

Д. Загорія у своїй книзі «Тристоронні відносини: Китай – Радянський Союз – Північна Корея» писав, що Корея завжди була і є для Китаю «губами, які захищають рот» і китайці бояться завоювання Кореї більше, ніж захвату будь-якої прибережної провінції самого Китаю [6, с. 143].

Наприкінці 1970-х років КНР проводив політику уникнення будь-яких ускладнень на Корейському півострові та конфронтації з приводу цього із США та Японією. Розбіжності з КНДР у зв'язку з цим викликали певне заморожування їх відносин.

Прагматизм Китаю у зовнішній політиці й послаблення ідеологічної непримиримості, засудження культу Мао Цзедуна, неповне виконання Китаєм своїх зобов'язань відносно економічної допомоги Північній Кореї – все це викликало протиріччя з боку КНДР.

Таким чином, курс Китаю стосовно корейської проблеми диктувався зростаючим прагненням зберегти «статус-кво» та обмежити можливості порушення безпеки з боку КНДР.

Цілком очевидно, що сильна політична підтримка Пекіна Північній Кореї ускладнює проблему забезпечення стабільності на півострові, але, безсумнівно, Китай виступає проти дій, що можуть викликати військовий конфлікт, який би зіткнув його із США.

Всі учасники вирішення корейської проблеми, в тому числі КНР, розуміють, що у випадку конфлікту основа зближення і миру буде зруйнована. Тому ще раз можна підкреслити, що головне для Китаю зараз – безпека і збереження свого контролю та впливу на Півночі.

Отже, враховуючи прагматизм і як наслідок подвійну поведінку в зовнішній політиці, можна зробити висновок – найголовніше для Китаю – це зберегти стабільний мир на Корейському півострові та тактика поділу політики та економіки стосовно Корейського півострову. Це означає, що Китай як і раніше буде політично підтримувати Північну Корею, а економічно співробітничати з Південною Кореєю.

Зважаючи на такий стратегічний інтерес на Корейському півострові, зовнішня політика Китаю відносно корейської проблеми на найближчий період полягатиме в наступному: Китай виступає проти нової війни та військових зіткнень у Кореї, тому всіляко сприятиме збереженню миру та стабільності на Корейському півострові; Китай всіляко перешкоджатиме раптовому падінню диктаторського режиму Північної Кореї та підтримуватиме тісні зв'язки з Північною Кореєю; Китай продовжуватиме нарощення економічного та культурного співробітництва з Республікою Корея; Китай підтримуватиме гарні стосунки із суміжними державами; Китай сприятиме тому, аби американські війська перебували в Республіці Корея, щоб не дати Японії стати могутньою військовою державою.

Китай, як регіональна наддержава, з метою захисту своїх інтересів в АТР, зацікавлена в збереженні стабільної ситуації в регіоні, тому політика китайського уряду спрямована на запобігання військових регіональних конфліктів. Силевий варіант вирішення корейської проблеми суперечить інтересам КНР. Так, американські фахівці вказували, що військовий конфлікт на півострові може призвести до політичної нестабільності в КНР та до можливого розміщення американських і їх союзницьких військових сил на кордонах або біля кордонів Китаю; різка зміна політичної ситуації в Пхеньяні й на півострові можуть також стимулювати хвилювання серед етнічних корейців Китаю [7, с. 4]. Деякі фахівці наголошували, що для КНР Північна Корея залишається стратегічним буфером, який відділяє американську сферу контролю від стратегічно важливих промислових районів Маньчжурії [8, с. 201].

Пекін підтримував зусилля Вашингтона, спрямовані на згортання північнокорейської програми ядерної

зброї. Проте, Пекін виступав не лише проти силового вирішення північнокорейського питання, але й проти санкцій та ізоляції КНДР. Китай, як і США прагнув посилити свою роль у корейському врегулюванні, тим самим посилити свою роль у процесі створення системи безпеки в регіоні. Китай один із головних учасників вирішення даного конфлікту, адже Пекін мав значний вплив на КНДР. Для Північної Кореї КНР залишається ідеологічним союзником, держави мають двосторонній військово-

політичний договір; окрім цього, Китай надавав значну фінансову підтримку Пхеньяну. Необхідно підкреслити, що КНР проводить досить збалансовану політику: підтримуючи відносини зі США, Японією, РФ поліпшуючи відносини з Сеулом та одночасно продовжуючи розвивати дружні взаємовідносини з КНДР. Такий підхід дозволяє Китаю залишатися впливовою фігурою у врегулюванні комплексу проблем, пов'язаних з півостровом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иргебаев А.Т. Корейская Народно-Демократическая Республика: справочник. – М.: Наука, 1998. – 112 с.
2. Пак Ду Бок. Политика КНР на Корейском полуострове и отношения между Китаем и Республикой Корея // Проблемы дальнего Востока. – 1998. – № 2. – С. 29-37
3. Китай: угрозы, риски, вызовы развитию / Под ред. В.В. Михеева. – М.: Московский Центр Карнеги, 2005. – 647 с.
4. Kim Se Jin. The Politics of Military Revolution in Korea. – Seoul 1971.
5. Уткин А.И. Единственная сверхдержава. – М: Алгоритм, 2003. – 573 с.
6. Zagoria D. Triangular Relations: Mainland China – Soviet Union – North Korea. – Seoul, 1977.
7. Regional implications of the changing nuclear equation on the Korean Peninsula: Hearing before the Comm. On Foreign Relations, US Senate, 108 th Cong., 1 st. sess. March 12, 2003.– Washington: GPO, 2003. – 68 p.
8. Торкунов А.В., Уфимцев Е.П. Корейская проблема. Новый взгляд. – М.: Анкил, 1995. – 255 с.

Рецензенти: Шевчук О.В., к.політ.н., доцент;
Богданова Т.Є., к.т.н., доцент.

© Бурдиляк С.А., 2010

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2009 р.